

OLIIY TA'LIMDA TALABALARGA FUTBOL O'YINI VA HAKAMLIK QILISH QOIDALARINI O'RGATISH.

DOI: 10.5281/zenodo.11148334

Mirzayev A'zam Xudaynazarovich

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalari universiteti Ijtimoiy-gumanitar fanlar, madaniyat jismoniy tarbiya va sport kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola oiliy talimda talabalarni futbol o'yinida xaraklanish va to'pni qabul qilish texnikasiga o'rgatishga qaratilgan.

Аннотация: Данная статья направлена на обучение студентов технике обращения и приема мяча в футбольном матче.

Annotation: This article aims to teach elementary students the movement technique in a football game.

Kalit so'zlar: Futbol, tezkorlik-chaqqonlik sifati, texnik taktik elementlar,

Ключевые слова: футбол, качество ловкости, технико-тактические элементы,

Keywords: Football, quality of agility, technical tactical elements

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so'ng jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish masalalari, futbolga bo'lgan qiziqishning ortib borishini hisobga olgan holda, ushbu sport turini turli tomonlardan ko'rib chiqish tavsiya etiladi: Iste'dodli va salohiyatli futbolchilarni tanlash va tayyorlashning samarali tizimini yaratish, milliy terma jamoalar va professional futbol klublari uchun sifatli sport zaxirasini shakllantirish, xalqaro talablar va standartlar asosida futbol bo'yicha murabbiy va hakamlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2018-yil 5-martdagi PF-5368-sonli Farmoni imzolandi:

So‘nggi yillarda olimlar tomonidan xalqimizning salomatligi to‘g‘risida g‘amxo‘rlik qilish, ma‘naviy va jismoniy barkamol avlodni shakllantirish, millionlar o‘yini bo‘lgan va mamlakatimizda alohida o‘rin tutadigan sportning futbol turiga aholini, ayniqsa yoshlarni keng jalb etish bo‘yicha bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilib kelinmoqda, bugungi kunda mamlakatimizda yuqori iqtidorga ega bo‘lgan yosh futbolchilarni tanlash, saralab olish (seleksiya) tizimi va futbol infratuzilmasini yanada rivojlantirish, futbol bo‘yicha sport maktablari faoliyatini yangi bosqichga ko‘tarish, soha mutaxassislarini tayyorlash va ularni moddiy rag‘batlantirish tizimini yaxshilash, o‘tkazilayotgan musobaqalar saviyasini yuksaltirish kabi masalalar dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Oliy ta‘lim muasasalari o‘rtasida doimiy ravishda yiliga kamida ikki marotaba “Talabalar ligasi” musobaqalari o‘tkazib boriladi;

“Talabalar ligasi” musobaqalari Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar sport va ommaviy jismoniy tarbiya tadbirlarining kalendar rejalariga hamda “O‘zbekiston talabalar sporti assotsiyasi ijroiya qo‘mitasi” tamonidan ajratilgan mablag‘lar doirasida moliyalashtiriladi.

Bunda “Talabalar ligasi” musobaqalarini o‘tkazish natijalari bo‘yicha iqtidorli talabalar oily ta‘lim muasasalaridan saralab olinadi, o‘yin texnikasi va taktikasi, vosita mahoratining rivojlanishiga ta‘siri, o‘yin uchun mashg‘ulotlar jalb qilinganlarning tanasiga har tomonlama va ko‘p jihatdan ta‘sir qiladi, asosiy jismoniy fazilatlarni rivojlantiradi - tezlik, chaqqonlik, chidamlilik, kuchlilik, funktsionallikni oshirish, turli xil vosita ko‘nikmalarini shakllantiriladi. Shu bilan birga, muhim odatlar ichki, mehnat, ta‘lim va sport rejimlarini doimiy ravishda saqlashga olib keladi. Bu ko‘p jihatdan sog‘lom turmush tarzini shakllantirishga uzoq umr ko‘rishga yordam beradi. Raqobat tabiati, yuqori hissiyot, mustaqillik futbolni ochiq havoda samarali vositaga aylantiradi.

Har bir jamoada maksimal 11 futbolchi bo‘lishi mumkin, ulardan biri darvozabon. Jamoalar o‘yin davomida har birida 3tadan o‘zgarish (rasmiy musobaqalar uchun) va agar qo‘shimcha vaqtga o‘tadigan bo‘lsa, qo‘shimcha o‘zgarishlarga ega. Zaxira o‘yinchilari o‘yin boshlanishidan oldin tayinlanib, ulardan

0 dan 7 gacha belgilashlari mumkin. Boshlang'ich o'yinchi (uchrashuvning asosiy tarkibida bo'lgan o'yinchi) va uning o'rnini bosuvchi futbolchi o'rtasida almashinuvni amalga oshirish uchun o'yin to'xtatilishi va sensorli chiziqda o'tish kerak. Zaxira o'yinchisi boshlang'ich o'yin maydonidan to'liq chiqib ketmaguncha maydonga kira olmaydi va almashtirilgan o'yinchi qayta maydonga tushmasligi mumkin. Agar ruxsat etilgan almashtirishlar soni amalga oshirilgan bo'lsa va darvozabonni almashtirish zarur bo'lsa, uni hakamga xabar berganidan so'ng uni maydondagi o'yinchilarning biri o'zgartirishi mumkin. Agar o'yinchi zarbadan oldin chetlatilsa, uning o'rnini faqat oldin tayinlangan zaxira o'yinchilaridan biri egallashi mumkin. Agar zaxira o'yinchilaridan biri zarbadan oldin yoki keyin maydondan chetlatilsa, u zaxira o'yinchisi sifatida maydonga tusha olmaydi.

Boshqa musobaqalar turlari (omnaviy futbol yoki havaskorlar chempionatlari) uchun futbolchilar soni va o'zgarishlar soni har xil bo'lishi mumkin, ammo har doim jamoalar o'rtasida kelishilgan holda va o'yin boshlanishidan oldin hakamga oldindan xabar beriladi. Asosiy hakam o'yin davomida eng yuqori hokimiyat hisoblanadi. U o'z faoliyatini maydonda olib boradi va o'yin boshlanishidan oldin ham futbolchilarga pand-nasihat qilish, o'yinni to'xtatish va reglamentni bajarish kuchiga ega. O'yin oxirida, uyin davomida sodir bo'lgan barcha vaziyatlar haqida batafsil hisobot chiqaradi. Yordamchi hakamlar maydonning har ikki tomonida bittadan, har biri maydonning yarmida turishadi.

Ularning vazifasi asosiy hakamga yordam berish, qachon ofsayd bo'lganligini yoki qaysi jamoa burchak to'pini tepishini ko'rsatishi va umuman olganda, bosh hakamga uning ko'rish sohasidagi vaziyatlar bilan bog'liq qarorlarni qabul qilishda yordam berishdir.

To'rtinchi hakam maydon tashqarisidagi harakatlarning monitoringi bilan shug'ullanadi. Odatda bu o'yinchi almashtirish va qo'shimcha vaqtni ko'rsatish bilan shug'ullanadi. Ba'zi hollarda shubha tug'ilganda bosh hakam to'rtinchi hakamga ishonishi mumkin, ammo yakuniy qarorni aynan bosh hakam qabul qiladi.

Xulosa.

So‘nggi yillarda olimlar tomonidan xalqimizning salomatligi to‘g‘risida g‘amxo‘rlik qilish, ma‘naviy va jismoniy barkamol avlodni shakllantirish, millionlar o‘yini bo‘lgan va mamlakatimizda alohida o‘rin tutadigan sportning futbol turiga aholini, ayniqsa yoshlarni keng jalb etish bo‘yicha bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilib kelinmoqda, bugungi kunda mamlakatimizda yuqori iqtidorga ega bo‘lgan yosh futbolchilarni tanlash, saralab olish (seleksiya) tizimi va futbol infratuzilmasini yanada rivojlantirish, futbol bo‘yicha sport maktablari faoliyatini yangi bosqichga ko‘tarish, soha mutaxassislarini tayyorlash va ularni moddiy rag‘batlantirish tizimini yaxshilash, o‘tkazilayotgan musobaqalar saviyasini yuksaltirish kabi masalalar dolzarb vazifalardan biri bo‘lib kelmoqda. Davlatimiz raxbari tamonidan sportga va futbolga alohida etibor berilib kelinmoqda, o‘ylaymizki kelajakda futbolimiz ham yaxshi natijalarga erishadi.

Adabiyotlar.

1. SH.M. Mirziyoyev «Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz» 2018 T:
2. O‘zbekiston Respublikasining «Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risidagi qonun»gi. , -T.:O‘zbekiston. 2015 4-sentyabr
3. SH.M. Mirziyoyev O‘zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora tadbirlari to‘grisidagi 2017-yil 3-iyundagi PQ–3031-son [qarori](#)
4. Talipdjanov A.I. Yuqori malakali futbolchilarni tayyorlashning zamonaviy tizimi. O‘quv qullanma.- T.: 2012. 162b.
5. Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni rivojlantirish to‘g‘risidagi Konsepsiya 2019 13-fevral.
6. Haydarov B.T., Ibroimova G.X. “Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida Jismoniy tarbiya nazariyasi” “SamDU” nashri darslik. 2020 y.
7. R.I.Nurimov. Futbol nazariyasi va metodikasi darslik. O‘zDJTSU.2016
8. Актуальные вопросы обучения и воспитания подрастающего поколения [Электронный ресурс] Издательство «Мир науки». — Электрон.

текст. данн. (2,37 Мб.).Уфа: Издательство «Мир науки», 2016. 1 оптический компакт-диск (CD-ROM).

9. Achilov A.M. Akramov J.A. Goncharova O.V. “Bolalarning jismoniy sifatlarini tarbiyalash”. T.: O‘zbekiston, 2004 y. 5 b.

10. Акбаров, А., Алламуратов, ШИ., Эрназаров, ГН. (2020).

11. Султонова Озода Раджабовна, Нарзиева Наргиза Норкузиевна, Суванова Дилнура Курбановна, ЁШЛАРНИ ТАРБИЯЛАШДА РАКАМЛИ ИКТИСОДИЕТНИ О‘РНИ , ПЕДАГОГИ: Том. 53 № 2 (2024): МЕЖДУНАРОДНЫЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЖУРНАЛ ПЕДАГОГИ | ПЕДАГОГС.UZ | ПЕДАГОГИ | ПЭД | ТОМ-53 | ВЫПУСК-2